

QRickit

0224CH06

6

उत्सवाय सज्जता

उत्सवस्य आचरणाय सज्जता

रोहनाय तस्य मित्रेभ्यः च उत्सवनिमित्तं स्वगृहं सज्जीकर्तुं पुष्पमालानाम् आवश्यकता वर्तते। प्रत्येकं बालस्य समीपे 10 पुष्पाणि सन्ति। उपर्युक्तचित्रस्य साहाय्येन दत्तां सारणीं पूर्णां कुर्वन्तु।

नाम	संख्या 	संख्या 	आहत्य संख्या
रोहनः	1	2	$10 + 2 = 12$
सिमरनः	3	7	$30 + 7 = 37$
आकाशः	4	8	$40 + 8 = 48$
सुवाली	5		$50 + 3 = 53$
जावेदः			
ज़ोहा			

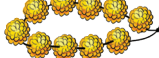

रोहनः सुवाली च मिलित्वा कति पुष्पाणां प्रयोगं कुर्वन्ति?

मम समीपे
10+2=12 पुष्पाणि
सन्ति।

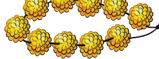

मम समीपे
50+3=53 पुष्पाणि
सन्ति।

रोहनः आनयति।

1 2

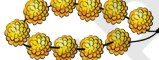

10 + 2 = 12

सुवाली आनयति।

5 3

50 + 3 = 53

सुवाली रोहनः
च मिलित्वा आनयतः।

6 5

60 + 5 = 65

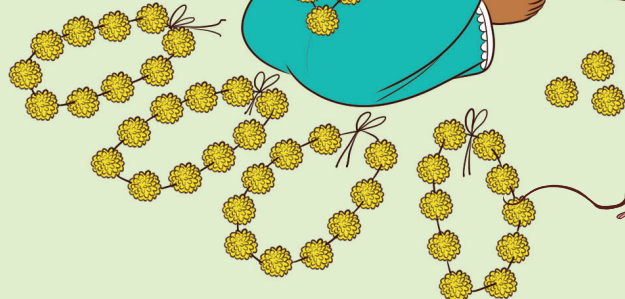
दशकाः (T) एककाः (O)

1	2
+ 5	3
<hr/>	

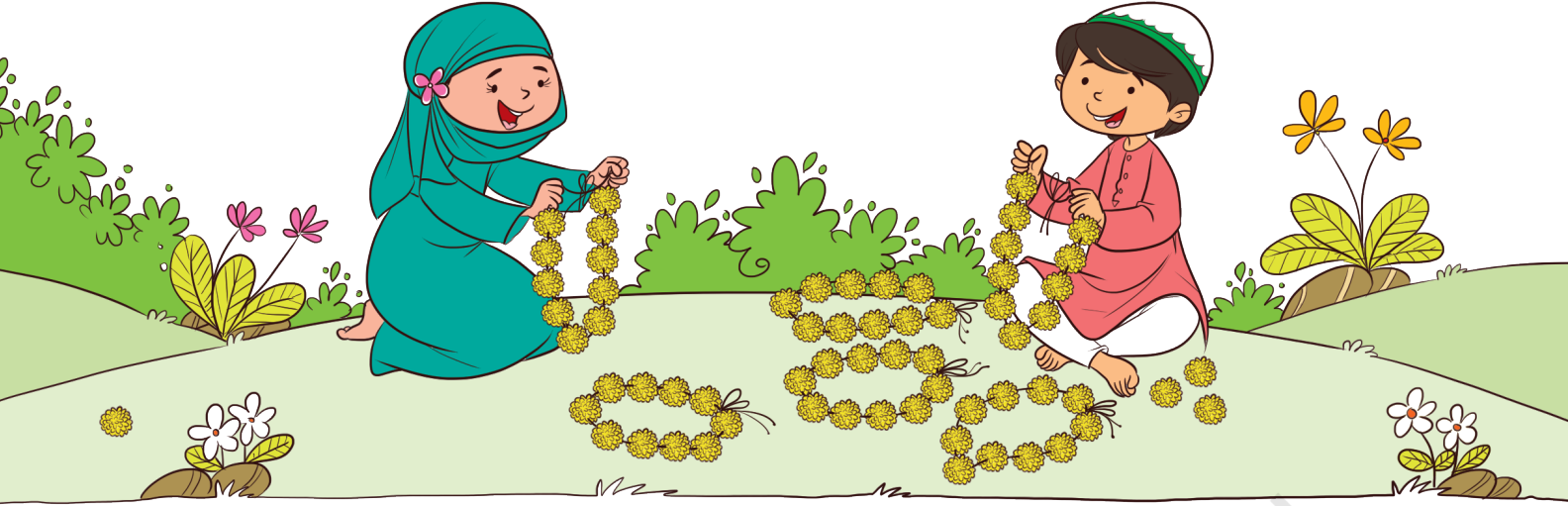
T	O
1	2
+ 5	3
<hr/>	
5	

T	O
1	2
+ 5	3
<hr/>	
6 5	

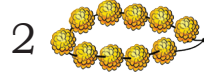
अहो! आवयोः 65
पुष्पाणि सन्ति।

जोहा-जावेदाभ्यां मिलित्वा कति पुष्पाणि प्रयुक्तानि ?

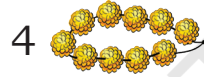
जोहा आनयति ।

0

$$20 + 0 = 20$$

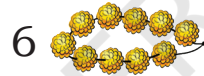
जावेदः आनयति ।

3

$$40 + 3 = 43$$

जोहा जावेदः च मिलित्वा
आनयतः।

3

$$60 + 3 = 63$$

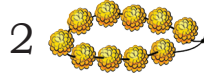
$$\begin{array}{r} \text{T O} \\ 43 \\ + 20 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{T O} \\ 43 \\ + 20 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{T O} \\ 43 \\ + 20 \\ \hline \end{array}$$

जोहा-आकाशाभ्यां प्रयुक्तानां पुष्पाणाम् आहत्य सङ्ख्या का अस्ति ?

जोहा आनयति।

0

$$20 + 0 = 20$$

आकाशः आनयति।

जोहा आकाशः च मिलित्वा
आनयतः।

$$\begin{array}{r} \text{T O} \\ 48 \\ + 20 \\ \hline \end{array}$$

रोहन-सिमरनयोः पुष्पाणाम् 🌸 आहत्य सङ्ख्या का अस्ति ?

रोहनः आनयति।

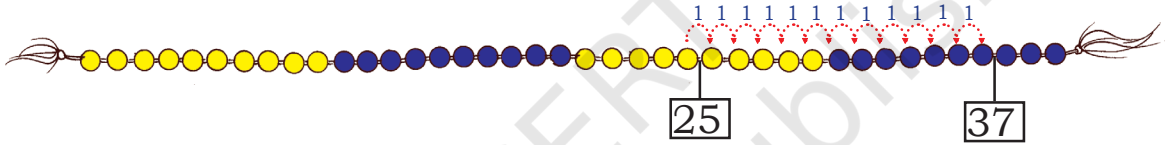
सिमरन आनयति।

रोहनः सिमरनः च मिलित्वा
आनयतः।

गणनसूत्रे योजनं करवाम !

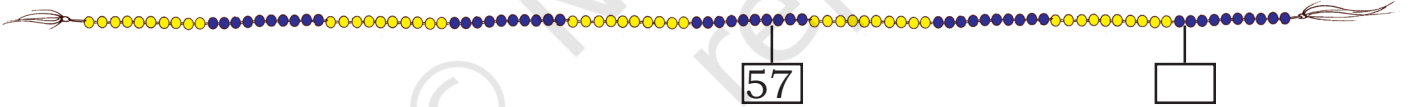
25 इत्यस्मात् अग्रे 12
गणयन्तु।

क. $25 + 12 =$

ख. $57 + 34 =$

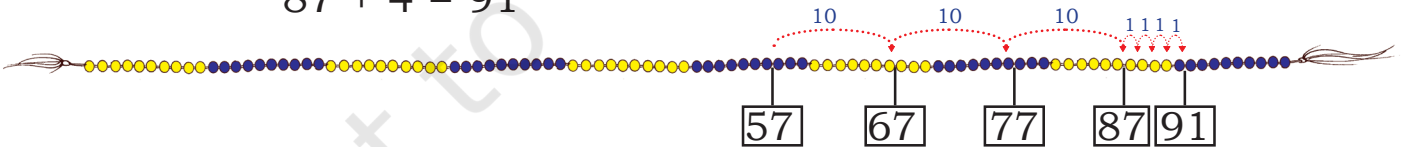
_____ अग्रे _____ गणयन्तु

एवं प्रकारेण अवगच्छाम।

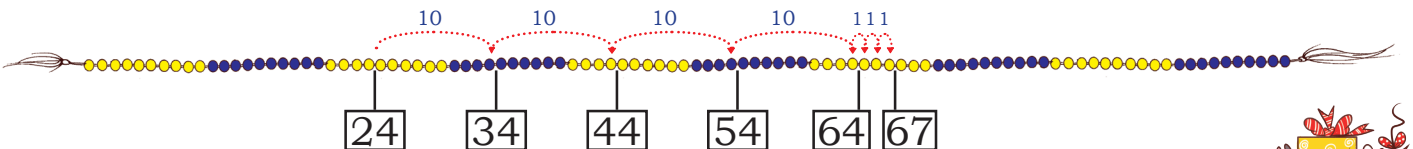
$57 + 34 = 57 + 30 + 4$

$87 + 4 = 91$

ग. $24 + 43 =$

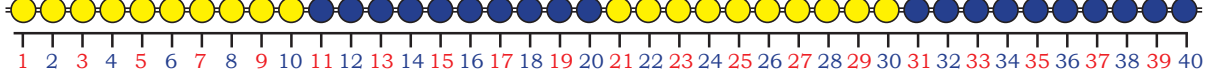
$24 + 40 + 3 = 64 + 3 = 67$ इति लेखितुं शक्नुमः

वयं 43 इति संख्यां अन्यथा अपि प्राप्तुं शक्नुमः : $20 + 20 + 3$

प्रतिवारं गणनसूत्रे मणिगणना कठिना
भवति। मणीनां स्थाने सङ्ख्याः
लिखामि।

अधुना सङ्ख्यापङ्क्तौ सङ्ख्याः
योजयन्तु।

अहम् एतां 'संख्यारेखा'
इति वदामि।

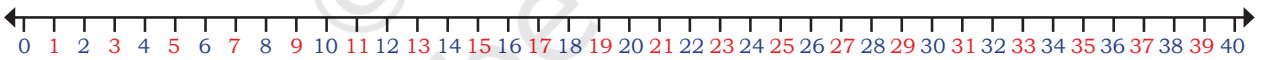
क. $23 + 14 = 37$

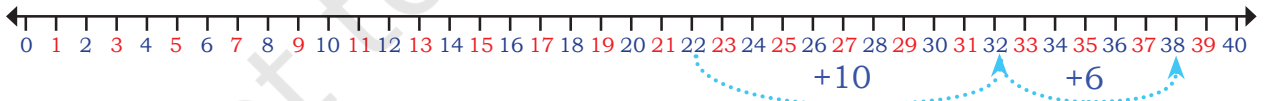
ख. $24 + 16 =$

ग. $11 + 22 =$

संख्यारेखां पठित्वा मञ्जूषां पूरयन्तु।

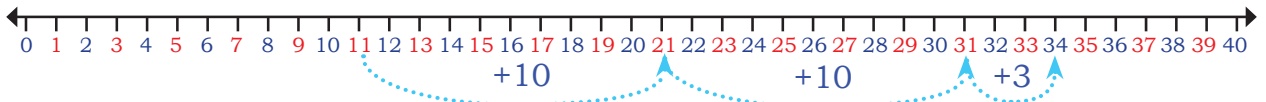

क. $22 +$ $= 38$

ख. $18 +$ $=$

ग.

$$\square + \square = \square$$

एताः सङ्ख्याः योजयन्तु।

$$\begin{array}{r} 44 \\ + 23 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 56 \\ + 23 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 60 \\ + 25 \\ \hline \end{array}$$

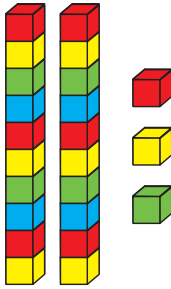
$$\begin{array}{r} 52 \\ + 30 \\ \hline \end{array}$$

खण्डैः क्रीडनम्

माही-समीपे केचन खण्डाः सन्ति। ईशा क्रीडितुं स्वस्य खण्डैः सह आगता। तयोः समीपे मिलित्वा कति खण्डाः सन्ति इति ज्ञातुं तयोः साहाय्यं कुर्वन्तु।

माही-समीपे खण्डाः

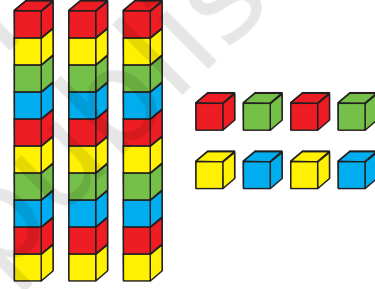

2 दशकौ 3 एककाः

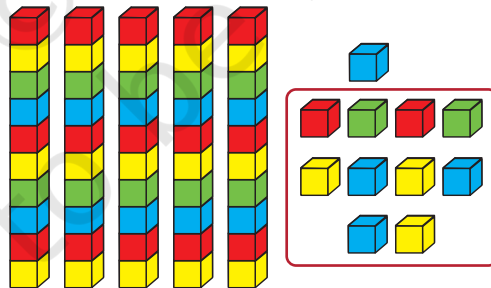
च

+

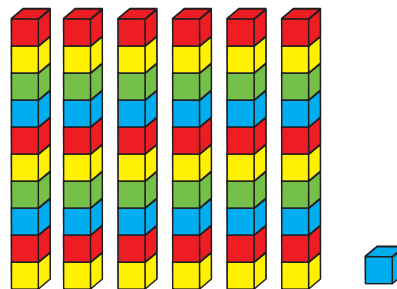
ईशायाः खण्डाः

3 दशकाः 8 एककाः

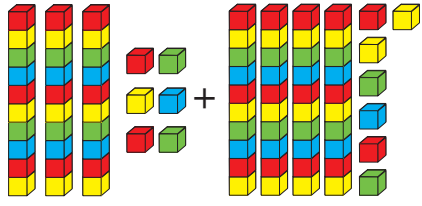
दशकाः एककाः (1 दशकः 1 एककः)

6 दशकाः 1 एककः

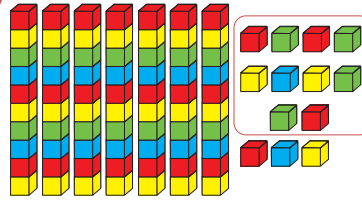

आगच्छन्तु खण्डानां सकलसंख्यां जानीम ।

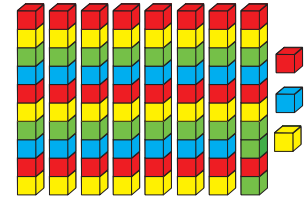

3 दशकाः
6 एककाः

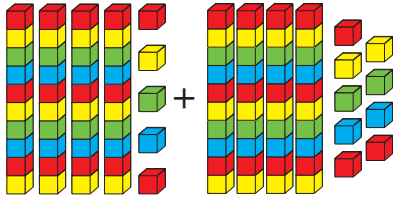
4 दशकाः
7 एककाः

7 दशकाः 13 एककाः
8 दशकाः 3 एककाः च

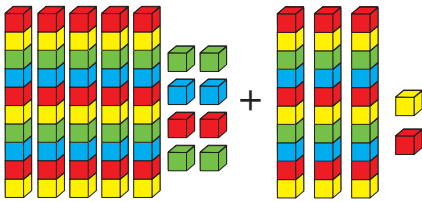

$$80 + 3 = 83$$

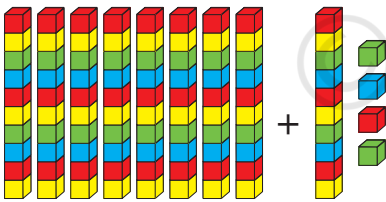
4 दशकाः
5 एककाः

4 दशकाः
9 एककाः

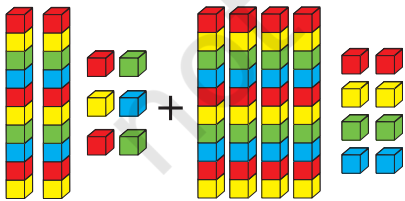

5 दशकाः
8 एककाः

3 दशकाः
2 एककाः

8 दशकाः
1 दशकाः
4 एककाः

2 दशकाः
6 एककाः

4 दशकाः
8 एककाः

$$\begin{array}{r} \text{T} \quad \text{O} \\ 3 \quad 6 \\ + 4 \quad 7 \\ \hline \end{array}$$

दशकानां योजनम्

$$(6 + 7 = 13)$$

1 दशकः 3

एककाः च

दशकानां स्थानान्तरणम्

$$\begin{array}{r} \text{T} \quad \text{O} \\ 3 \quad 6 \\ + 4 \quad 7 \\ \hline \end{array}$$

दशकानां योजनम्

$$(3 + 4 + 1 = 8)$$

8 दश

$$\begin{array}{r} \text{T} \quad \text{O} \\ 3 \quad 6 \\ + 4 \quad 7 \\ \hline 8 \quad 3 \end{array}$$

योजनम्

$$\begin{array}{r} 46 \\ + 39 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 56 \\ + 19 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 36 \\ + 8 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 30 \\ + 58 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 45 \\ + 35 \\ \hline \end{array}$$

एहि करवाम

क. एकस्यां क्रीडायां रहीमः

43 धावनाङ्कान्

अर्जितवान् अन्यस्यां

क्रीडायां च 58 धावनाङ्कान् अर्जितवान् । सः द्वयोः क्रीडयोः मिलित्वा कति

धावनाङ्कान् अर्जितवान् ?

ख. सिमरप्रीतस्य समीपे 12 वर्णाङ्कन्यः आसन्। तस्याः माता तस्यै 36 वर्णाङ्कन्यः उपहाररूपेण दत्तवती । अधुना तस्याः समीपे कति वर्णाङ्कन्यः सन्ति ?

ग. हीना 34 रक्त-पाषाण-खण्डान् 57 नील-पाषाण-खण्डान् च सङ्गृहीतवती अधुना तस्याः समीपे सकल-पाषाण-खण्डाः कति सन्ति?

घ. सारिका मेलायां 56 रूप्यकाणि, मनीषः च मेलायां 35 रूप्यकाणि व्ययी-कृतवान् । तौ मेलायां सकलं कियत् धनं व्ययी-कृतवन्तौ?

ङ. बसयाने 36 पुरुषाः तथा च 47 महिलाः सन्ति। बसयाने कति जनाः सन्ति?

दीपान् गणयाम

अहं प्रथमं 75 गणयामि
ततः 35 पदानि पृष्टे
गमिष्यामि।

40

75

तात्पर्यम् अस्ति यत् यदि वयं 75 तः 35
अपनयामः तर्हि उत्तरं 40 भविष्यति।

$$75 - 35 = 40$$

20

32

32 तः 12 अपनयामः चेत् 20 प्राप्नुमः।

$$32 - 12 = 20$$

यदि प्रातः 32 दीपाः सन्ति
सायं यावत् च 12 दीपाः
विक्रीयन्ते। तर्हि कति दीपाः
अवशिष्टाः?

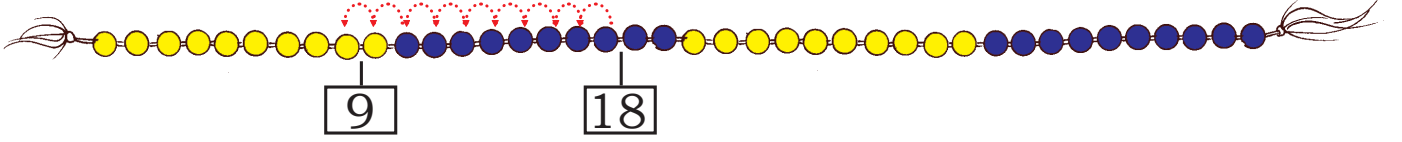

वयं अधोलिखितस्य उत्तराणि प्राप्तुं गणनसूत्रस्य अपि प्रयोगं कर्तुं शक्नुमः।

क.

18 तः 9 अपनयतु

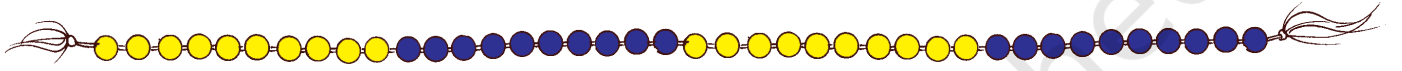
$18 - 9 =$

ख.

12 तः 8 अपनयतु

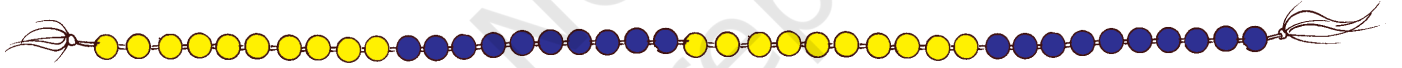
$12 - 8 =$

ग.

30 तः 18 अपनयतु

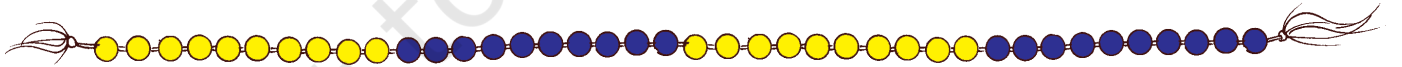
$30 - 18 =$

घ.

23 तः 14 अपनयतु

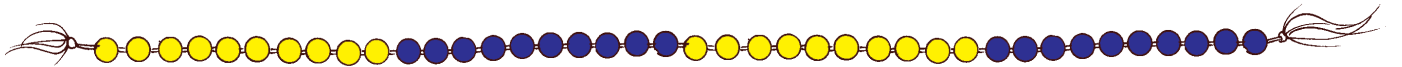
$23 - 14 =$

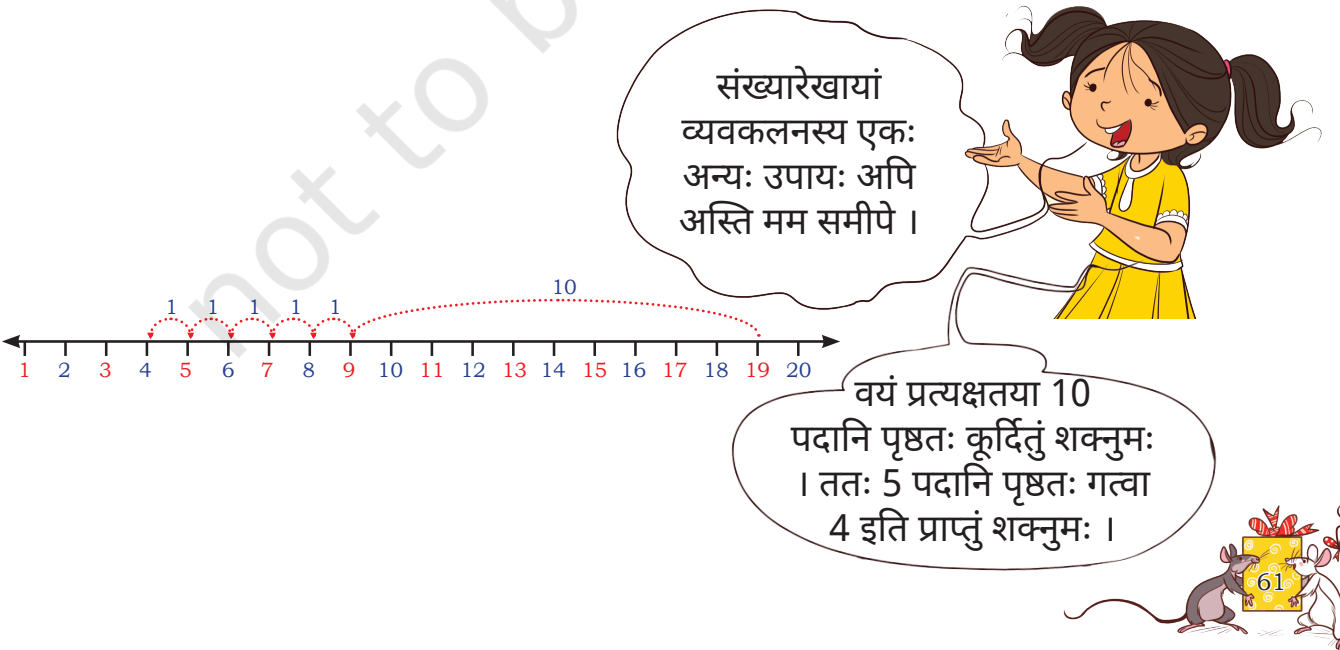
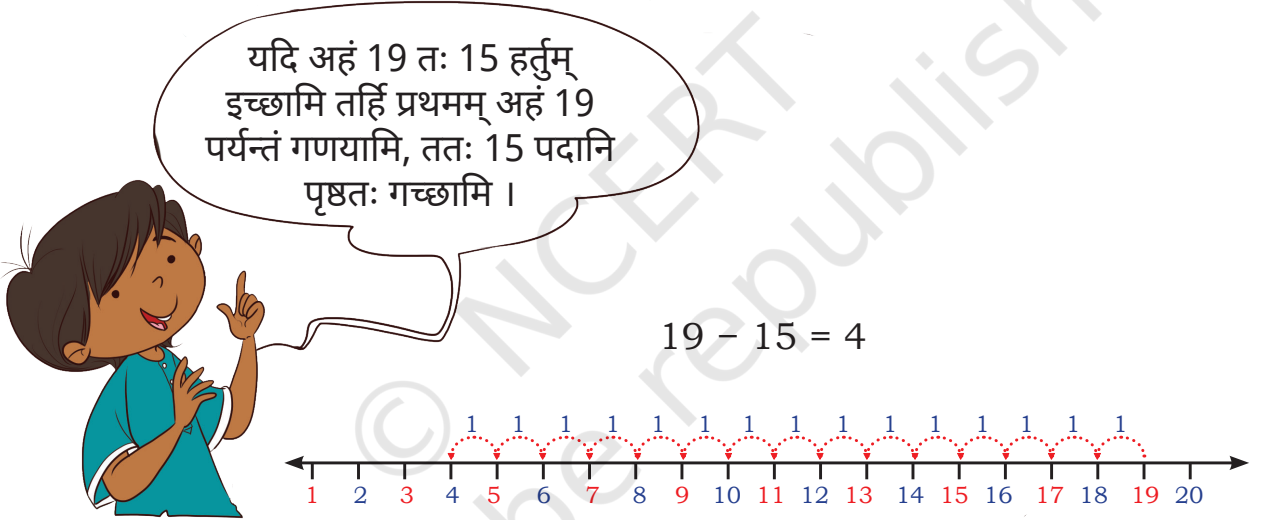

ङ.

26 तः 17 अपनयतु

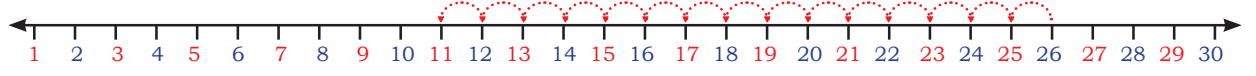
$26 - 17 =$

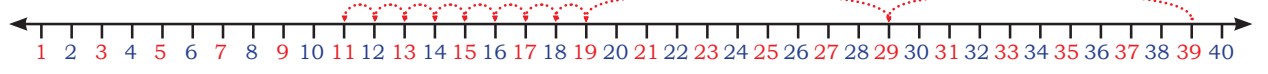

संख्यारेखाविषये इतोऽपि किञ्चित् अभ्यासं कुर्मः। संख्यारेखां पठित्वा पेटिकाः पूरयन्तु।

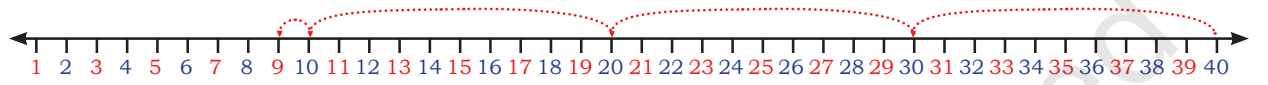
संख्यारेखां पठित्वा पेटिकाः पूरयन्तु।

क. $26 - \boxed{} = \boxed{}$

ख. $39 - 28 = \boxed{}$

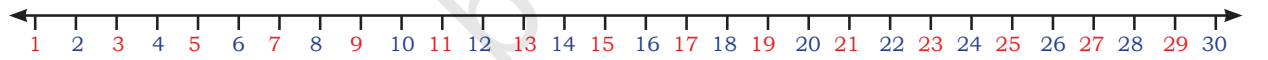
ग. $\boxed{} - \boxed{} = \boxed{}$

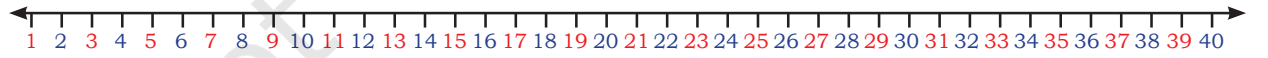
घ. $38 - 11 = \boxed{}$

ङ. $22 - 22 = \boxed{}$

च. $14 - 0 = \boxed{}$

छ. $35 - 12 = \boxed{}$

दैनन्दिनजीवनस्य परिस्थितिभ्यः उदाहरणानि स्वीकृत्य, शून्यस्य व्यवकलनं , स्वस्मात् एव संख्यायाः व्यवकलनस्य विषये च बालकैः सह चर्चा कुर्वन्तु, यथा समस्तधनस्य व्ययीकरणम् , किञ्चित् अपि धनस्य अव्ययीकरणं वा।

खण्डैः क्रीडनम्

10

1

मम समीपे 45 सन्ति ।

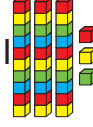
अहं 12

स्वमित्राय

ददामि । मम समीपे

अवशिष्टाः सन्ति ।

T O

4 5

- 1 2

T O

4 5

- 1 2

3

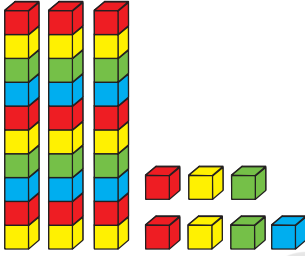
T O

4 5

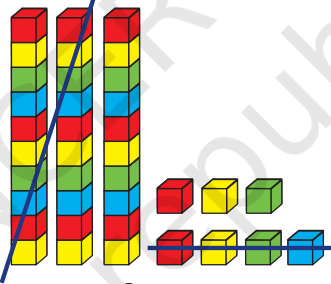
- 1 2

3 3

37 इत्यस्मात् 24 व्यवकलयन्तु

3 दशकाः 7 एककाः

2 दशकौ 4 एककाः

T O

3 7

- 2 4

आगच्छन्तु करवाम

2 4

- 1 3

5 4

- 3 1

3 2

- 1 2

4 6

- 3 4

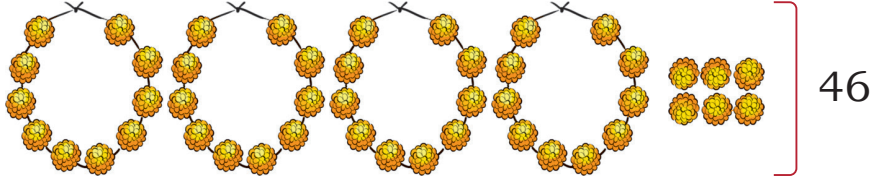
क. शिखायाः समीपे 82 रूप्यकाणि सन्ति । सा 22 रूप्यकैः अङ्कन्यः क्रीणाति । तस्याः समीपे कियत् धनम् अवशिष्टम् अस्ति ?

ख. रूबी-समीपे 60 रूप्यकाणि सन्ति । सा 20 रूप्यकैः एकां टिप्पणीपुस्तिकां क्रीणाति । तस्याः समीपे कियत् धनम् अवशिष्टम् अस्ति ?

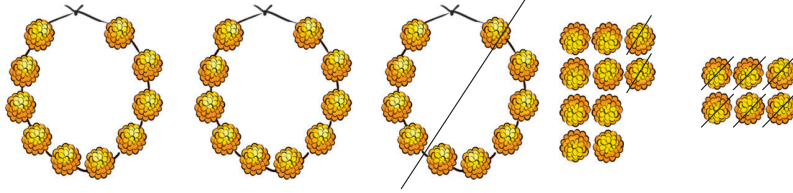

पुष्पमालाभिः अलङ्करणम्

46

दातुं 18

T	O
4	6
- 18	
<hr/>	
<hr/>	

T	O
3 4	16 6
- 18	
<hr/>	
8	

(उद्धाटयति 1 = 16)

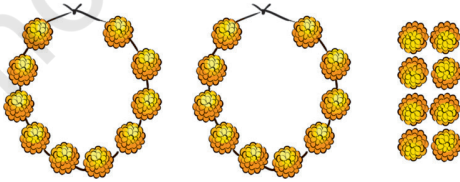
$$16 - 8 = 8$$

T	O
3 4	16 6
- 18	
<hr/>	
28	

मम समीपे 2 माले 8 पुष्पाणि अथवा 28 पुष्पाणि अवशिष्टानि सन्ति।

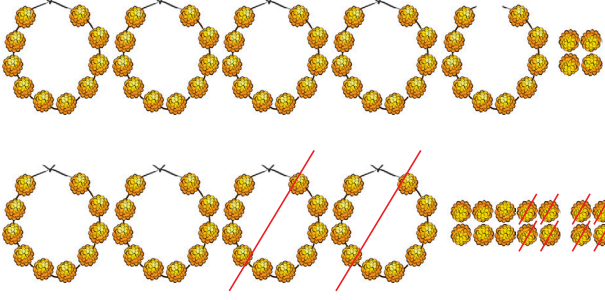
अधुना ज्योतेः समीपे 28 पुष्पाणि सन्ति । सा स्वमित्राय 5 पुष्पाणि ददाति । तस्याः समीपे इदानीं कति पुष्पाणि अवशिष्टानि , एतत् ज्ञातुं तस्याः साहाय्यं कुर्वन्तु।

28
- 5
<hr/>
<hr/>

अधुना ज्योते: समीपे 54 पुष्पाणि सन्ति । सा स्वमातुः कृते 28 पुष्पाणि ददाति । अधुना तस्याः समीपे कति पुष्पाणि अवशिष्टानि सन्ति ?

$$\begin{array}{r} 54 \\ - 28 \\ \hline \end{array} \rightarrow \begin{array}{r} 4 \quad 14 \\ \cancel{5} \quad \cancel{4} \\ - 28 \\ \hline 6 \end{array} \rightarrow \begin{array}{r} 4 \quad 14 \\ \quad \cancel{5} \quad \cancel{4} \\ - \quad 28 \\ \hline 26 \end{array}$$

अहो! मया एका माला उद्धाटनीया। तदा मम समीपे 4 मालाः 14 पुष्पाणि च भविष्यन्ति, अहं तस्मात् 8 पुष्पाणि दातुं शक्नोमि।

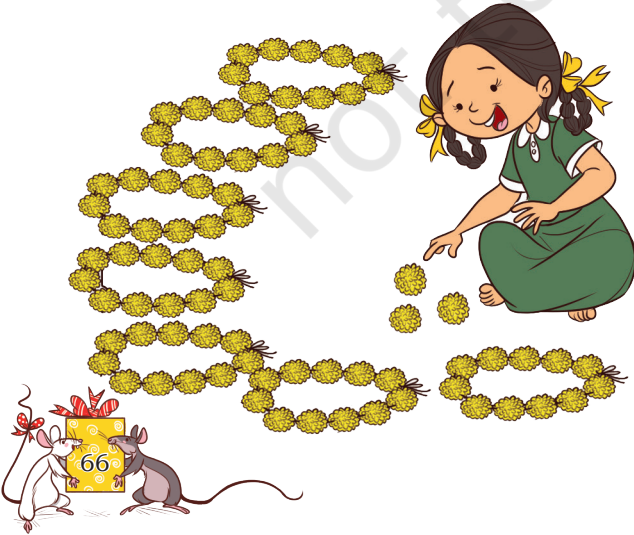
$$14 - 8 = 6$$

मम समीपे 2 माले 6 पुष्पाणि अथवा सर्व मिलित्वा 26 पुष्पाणि अवशिष्टानि सन्ति।

ज्योते: समीपे 73 पुष्पाणि सन्ति । सा स्वमात्रे 47 पुष्पाणि ददाति । अधुना तस्याः समीपे कति पुष्पाणि अवशिष्टानि सन्ति ?

	पुष्पमालाः	पुष्पाणि
ज्योतिः समीपे वर्तते	7	3
ज्योतिः ददाति	4	7
ज्योते: समीपे अवशिष्टानि		

एहि करवाम

$$\begin{array}{r} 45 \\ - 18 \\ \hline \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 84 \\ - 37 \\ \hline \\ \hline \end{array}$$

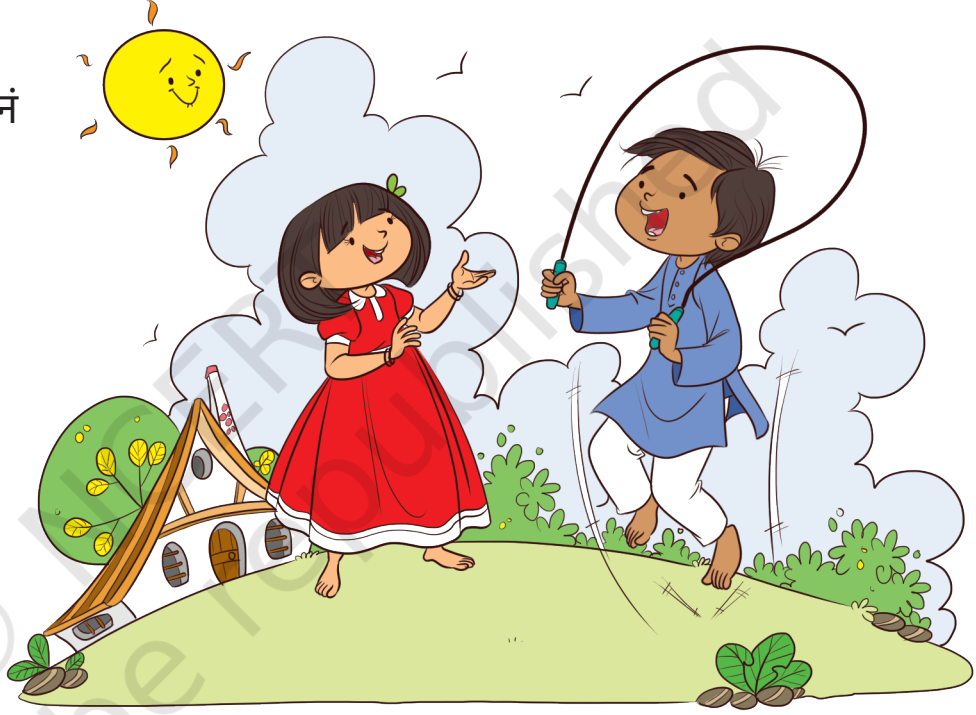
$$\begin{array}{r} 65 \\ - 45 \\ \hline \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 27 \\ - 27 \\ \hline \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 93 \\ - 48 \\ \hline \\ \hline \end{array}$$

रज्ज्वा क्रीडाम

अमनः अवनिः च रज्ज्वा क्रीडन्ति। उभाभ्याम् 20 कूर्दनं पूर्णं कर्तव्यम् अस्ति। यदा रज्जुः पादयोः अधः गच्छति तदा कूर्दनं गणयितुं शक्यते। तौ कूर्दनस्य द्वौ अवसरौ प्राप्स्यतः। यदि प्रथमवारं कश्चन कूर्दनं स्खलति तर्हि तौ 20 कूर्दनानि पूरयितुम् एकम् अधिकं अवसरं प्राप्स्यन्ति।

क. अमनः प्रथमे अवसरे 14 वारं कूर्दितवान्। तेन 20 कूर्दनानि पूरयितुं कति कूर्दनानि कर्तव्यानि सन्ति?

$$20 - 14 = \underline{\quad}$$

$$14 + \underline{\quad} = 20$$

ख. अवनिः प्रथमे अवसरे 12 वारं कूर्दितवती। तया 20 कूर्दनानि पूरयितुं कति कूर्दनानि कर्तव्यानि सन्ति?

$$20 - 12 = \underline{\quad}$$

$$12 + \underline{\quad} = 20$$

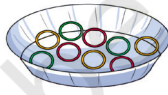

एहि करवाम

उत्तराणि प्राप्तुं वयं कस्यापि विधेः उपयोगं
कर्तुं शक्नुमः यथा - गणनसूत्रं, अङ्कपट्टिकाः,
अङ्कखण्डाः मणिमाला इत्यादयः ।

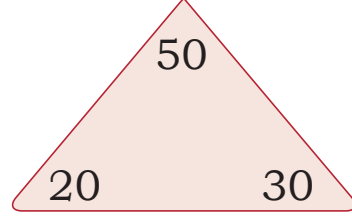
- क. अनुष्का 63 शैलान् सङ्गृहीतवती । सा स्वभ्रातुः कृते 26 शैलान् दत्तवती । तस्याः समीपे कति शैलाः अवशिष्टाः सन्ति?
- ख. बसयाने 54 यात्रिकाः उपविष्टाः आसन्, 16 जनाः बसस्थानके
अवातरन् । इदानीं बसयाने कति यात्रिकाः सन्ति ?
- ग. 40 वायुगोलाः आसन्, 13 वायुगोलाः च विस्फोटिताः अभवन् । कति
वायुगोलाः अवशिष्टाः सन्ति ?
- घ. कनिका 72 कङ्कणानि निर्मितवती । सा 36 कङ्कणानि विक्रीतवती
। इदानीं कनिकायाः समीपे कति कङ्कणानि अवशिष्टानि सन्ति?
- ङ. 56 पक्षिणः वृक्षे उपविष्टाः आसन् । कतिपयाः पक्षिणः तैः सह
सम्मिलिताः अभवन् । अधुना वृक्षे 87 पक्षिणः उपविष्टाः । पश्चात् आगतानां
पक्षिणां संख्यां जानन्तु ।
- च. अरमानः 18 वारं कन्दुकस्य उत्प्लवनं कारितवान् । तेन कतिवारं कन्दुकस्य
उत्प्लवनं कर्तव्यम् येन सः 35 उत्प्लवनानि पूर्णं करोतु?

संकलन-व्यवकलन-सम्बद्धानि तथ्यानि

संकलन-व्यवकलनं पूर्णं कर्तुं लुप्तसङ्ख्याः पूरयन्तु।

20, 30, 50

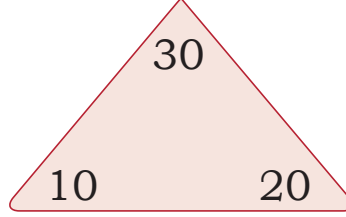
$$20 + 30 = \underline{\quad}$$

$$30 + \underline{\quad} = 50$$

$$50 - \underline{30} = 20$$

$$\underline{\quad} - 20 = 30$$

10, 20, 30

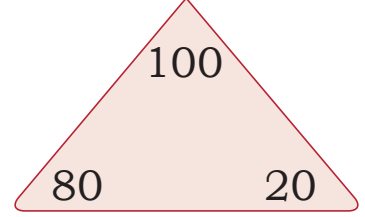
$$10 + 20 = \underline{\quad}$$

$$\underline{\quad} + \underline{\quad} = \underline{\quad}$$

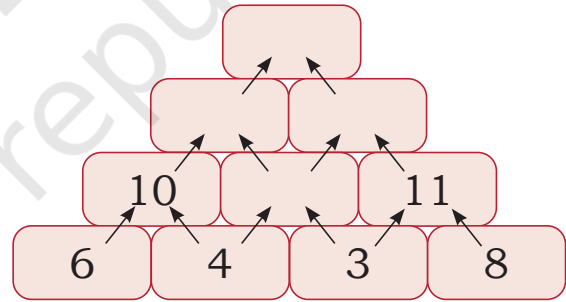
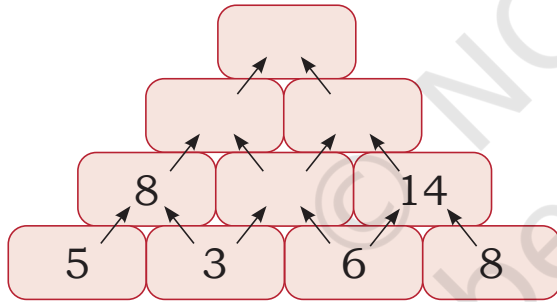
$$30 - \underline{\quad} = 10$$

$$30 - \underline{\quad} = 20$$

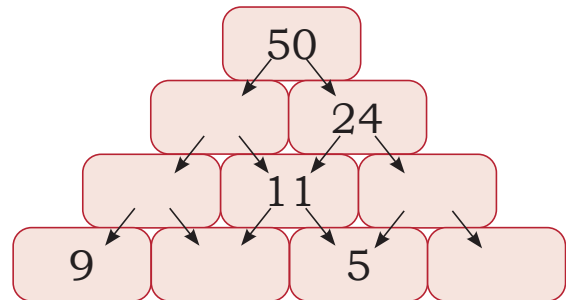
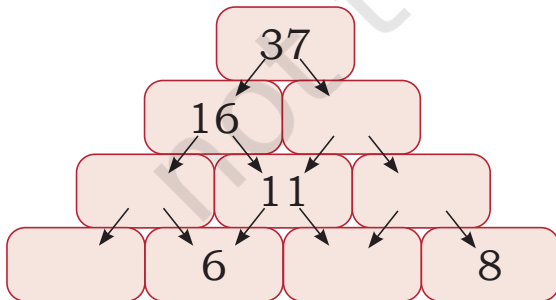
20, 80, 100

योजन-व्यवकलन-त्रिकोणम्

अतिरिक्तं त्रिकोणम्

व्यवकलनत्रिकोणम्

एतत् दण्डचित्रं पश्यन्तु।

$$\begin{array}{ccc} 3 & 12 & 9 \\ 8 & & 15 \\ 5 & 11 & 6 \end{array}$$

अत्र

$$3 + 9 = 12$$

$$9 + 6 = 15$$

$$6 + 5 = 11$$

$$5 + 3 = 8$$

अधुना निम्नलिखितं दण्डचित्रं सम्पूर्णं कुर्वन्तु ।

A.

$$\begin{array}{ccc} 1 & 5 & \square \\ 9 & & 10 \\ \square & 14 & \square \end{array}$$

B.

$$\begin{array}{ccc} \square & 10 & \square \\ 9 & & 13 \\ \square & 12 & \square \end{array}$$

हनिया-मानस्योः उपहारः

हनिया, मानसी च स्वमातुः कृते उपहारं दातुम् इच्छन्ति। उपहारस्य अलङ्कारार्थं ते काचन पट्टिकाः, उपहारवेष्टनं च क्रीतवत्यः।

कोषे 78 रूप्यकाणि सन्ति । उपहारवेष्टनस्य मूल्यं 24 रूप्यकाणि , पट्टिकानां मूल्यं च 37 रूप्यकाणि ।

क. ते कियत् धनं व्ययितवत्यौ ?

ख. तयोः समीपे कियत् धनम् अवशिष्टम् अस्ति ?

परियोजना-कार्यम्

दलजीतेन केषांचन प्रश्नानां समाधानं कृत्वा तेषाम् उत्तराणि लिखितानि सन्ति। भवान् किं चिन्तयति? किं तानि समीचीनानि सन्ति ? उत्तराणि सत्यापयतु।

यदि भवान् तानि अशुद्धानि इति चिन्तयति तर्हि तानि सम्यक् करोतु।

$$\begin{array}{r} 25 \\ + 36 \\ \hline 511 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 37 \\ + 58 \\ \hline 131 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 35 \\ - 17 \\ \hline 22 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 57 \\ - 78 \\ \hline 21 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 30 \\ - 17 \\ \hline 27 \end{array}$$

